

Алымкулов Б.Н.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДА БИЛИМ БЕРҮҮНҮ
КОРРЕЛЯЦИЯЛООНУН ЖАНА ТУРУКТУУ ӨНҮКТҮРҮҮ КОНЦЕПЦИЯСЫНЫН
АЙРЫМ АСПЕКТТЕРИ ЖӨНҮНДӨ**

Алымкулов Б.Н.

**О НЕКОТОРЫХ АСПЕКТАХ КОРРЕЛЯЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ И КОНЦЕПЦИИ
УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ**

B.N. Alymkulov

**ON SOME ASPECTS OF CORRELATION OF EDUCATION AND THE CONCEPT
OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE KYRGYZ REPUBLIC**

УДК 341. 418 (575).1

Макалада Кыргызстандын жогорку билим берүү тутумун корреляциялоонун жана туруктуу өнүктүрүү Концепциясынын айрым аспекттери талданган.

Негизги сөздөр: жогорку билим берүү системасы, көйгөй, глобализация, программа, долбоор, улуттук.

В статье предпринят анализ некоторых аспектов корреляции системы высшего образования и Концепции устойчивого развития в Кыргызстане.

Ключевые слова: системы высшего образования, проблема, глобализация, программа, проект, национальный.

The article analyses some aspects of correlation of the higher education system and the Concept of sustainable development in Kyrgyzstan.

Key words: the higher education system, the problem, globalization, programme, project, national.

Туруктуу өнүктүрүү Концепциясынын айрым аспектерин талдоо жогорку билим берүүгө табигый мамиле кылууну талап кылат. Жогорку билим берүүнү өнүктүрүүнүн дүйнөлүк тенденциялары позитивдүү жана негативдүү кесепеттерге алып келет. Алсак, Жогорку билим берүү бонча бүткүл дүйнөлүк конференцияда (Париж, 1998-ж.) глобализация процесстери үчүн мүнөздүү болгон позитивдүү учурлар менен катар, туруктуу адамзаттык өнүктүрүү саясатын жүргүзүүгө тоскоолдук кылган, бир катар негативдүү көрүнүштөр белгиленген, аларга төмөндөгү көрүнүштөр жана процесстер киргизилген:

- дүйнөнүн региондорунун ортосундагы поляризация;
- жакыр жана бай региондордун ортосундагы дифференциация менен мүнөздөлүүчү маргинализация;
- айрым социалдык топтор этникалык таандыктуулугу, аймак, дин, каадалар, салттар, маданияттар, расалар принциптеринин негизинде маданий өзгөчөлүгүн белгилөө менен, этникалык артыкчылыктуулук, диний фундаментализм, жабкы аймак жана маданий катаалдык позицияларына алып келиши мүмкүн болгон фрагментация [1, с. 42].

Глобализация экономикалык чөйрөдөгү, маалы-

маттык технологиялар жана массалык коммуникациялар жаатындагы интеграцияда пайда болуучу объективдүү процессти түшүндүрөт. Бирок акыркы убакта бул процесс башка жааттарда дагы, анын ичинде билим берүүдө да жигердүү жайылтыла баштады. Жогорку билим берүүдө болуп жаткан глобализация процессти академиялык мобилдүүлүккө, окуу пландарын жана окутуу методдорун, эл аралык билим берүү долбоорлорун, эл аралык окуу жайларын унификациялоого, аралыктан билим берүүнү, Интернет аркылуу билим берүүнү жайылтууга шарт түзөт. Албетте, глобализациянын факторлорун интернационализациянын формасы катары кароого болбойт. Интернационализация расмий таанылган улуттук мамлекеттердин болуусун караса, глобализация буга индифференттүү, же кастык менен мамиле кылат. Интернационализация интеллектуалдык чөйрөдө пайда болот, глобализация – массалык керектөө дүйнөсүндө болот.

Жогорку билим берүү боюнча бүткүл дүйнөлүк конференциянын программалык документине ылайык, билим берүүнү интернационалдаштыруунун негизги максаты “адам ресурстарын өнүктүрүү үчүн улуттук, аймактык жана жергиликтүү мүмкүнчүлүктөрдү бекемдөө максатында билимдерди жана технологияларды алуу, өнүктүрүү жана жайылтуу” болуп саналат [1, с. 47].

Жаңы муктаждыктары менен коомду түзүү көйгөйү билим берүү жана илим чөйрөсүндө эл аралык кызматташтыкты андан ары кеңейтүүнү, Кыргызстанды дүйнөлүк билим берүү тутумуна интеграциялоону талап кылат. Жогорку билим берүүнү дүйнөлүк билим берүү мейкиндигине интеграциялоонун табиятын улуттук билим берүү тутумдарды жакындатуу, жогорку билим берүүнү дүйнөлүк социалдык тутумга айландыруу катары түшүнүү керек. Бирок жогорку билим берүүнүн дүйнөлүк тутумун интеграциялоо улуттук билим берүү тутумдарын бириктирүү процессин, ошондой эле нивелирлөө процессин түшүндүрөт. Жогорку билим берүүнү дүйнөлүк билим берүү мейкиндигине интеграциялоо объективдүү өнүгүп келе жаткан процесстерди түшүндүрөт. Эл аралык интеграция

процесси тиги же бул деңгээлде, улуттук билим берүү тутумдарын өзгөртүүгө шарт түзөт деп жоромолдоого болот.

Билим берүүнүн деңгээлин төмөндөтүү, дифференциалдык категория катары, бүтүндөй жарандык коомдун катастрофасына алып келиши мүмкүн. Жогорку билим берүү технологияларына умтулбаган улут бул жаатта өнүккөн өлкөлөрдөн экономикалык жана маданий көз карандылыкка болот. «Маданий экспансия» тенденциясы байкалууда. Албетте, эл аралык академиялык кызматташтык адам потенциалын өнүктүрүүгө салым кошууга жөндөмдүү, бул маданият, илим, билим берүү, искусство чөйрөлөрүндө мамлекеттердин ортосундагы ажырымды азайтат. Белгиленген көйгөйлөрдү талдоо менен, эл аралык кызматташтыктын айрым артыкчылыктарын белгилей кетүү керек, алар долбоорлордун максаттары, алардын негиздүүлүгүнүн кепилдиктерин жогорулатуу, жалпы дүйнөлүк тренддерге кызыгуусу менен аныкталат. Кызматташтык өнүгүп келе жаткан өлкөлөрдүн университеттеринин өз алдынча билим берүү долбоорлоруна шарт түзөт деп жоромолдойбуз, мындай долбоорлорду жүзөгө ашыруу жогорку билим берүүнү өнүктүрүүнүн чет өлкөлүк моделдерин кайталоодон көз карандылыкты азайтат, өздүк туруктуу, атаандашууга жөндөмдүү билим берүү моделдерин иштеп чыгууну шарттайт.

Эл аралык кызматташтык билим берүү, илим, техника жаатындагы мамлекеттер жана региондор ортосундагы ажырымды азайтууга, жалпысынан дүйнөлүк маданиятты жакындатууга көмөктөшүү максатында өз ара түшүнүшүүнү жакшыртууга шарт түзөт. Эл аралык кызматташтык Кыргызстандын дүйнөлүк билим берүү мейкиндигине кирүүсүн камсыздайт. Эл аралык укук боюнча документтер жыйнагында белгиленгендей, бул процессти ишке ашыруу каражаты катары төмөндөгү методдор колдонулат: кызматташтык, өнөктөштүк жана интеграция [2, 485-б.].

Бүгүнкү күндө Кыргызстан 60тан ашык алыскы жана жакынкы өлкөлөр менен кызматташат. Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги тарабынан тышкы өнөктөштөр жана донорлор менен биргеликте Сапаттын кепилдик борборлорун ачуу жана алардын базасында жогорку окуу жайларынын билим берүү ишмердүүлүгүнүн сапатына, анын ичинде кадрларды даярдоонун багыттарынын бардык спектри боюнча окутуу программаларынын сапатына көз карандысыз баалоону ишке ашыра турган көз карандысыз агенттиктерди түзүү боюнча даярдык иш-чаралары (2009-жылдын 18-20-майында ЕС, ГТЦ, EdNet, ТЕМПУС өкүлдөрүнүн катышуусу менен бир катар конференциялар) өткөрүлдү [3, 164-б.]. Кыргызстандын 1946-жылы БУУнун билим берүү, илим, маданият жана коммуникациялар маселелери боюнча адистештирилген мекемеси катары түзүлгөн ЮНЕСКО менен кызматташтыгы жемиштүү өнүгүп жатат. Кыргызстан 1992-жылдын 2-июнунда ЮНЕСКОнун мүчөсү болду. Кыргыз Респуб-

ликасынын ЮНЕСКО иштери боюнча улуттук комиссиясы 1993-жылдын 6-апрелинде Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтому менен түзүлгөн. Кыргызстандын ЮНЕСКО менен кызматташтыгынын негизги багыттарынын бири БУУ «Дүйнө маданияты, сабырдуулук жана зомбулуксуз» кеңири масштабдуу концепциясын ишке ашыруу болуп саналат. ЮНЕСКО жана БКК тарабынан сунушталган дүйнө маданияты концепциясы Кыргызстандын Улуу Жибек жолунун бардык өлкөлөрү менен тең укуктуу өнөктөштүк, достук жана кызматташтык принциптерине негизделген, «Жибек жолунун дипломатиясы» тышкы саясий доктринасында белгиленген. ЮНЕСКОнун Азия-Тынч океан регионунун Улуттук комиссияларынын жооптуу катчыларынын Ташкентте (июль 2000-ж.) өткөн регионалдык жыйынында Кыргызстандын жакынкы 10 жылдагы приоритеттүү багыттардын бири катары – Улуу Жибек жолун кайра жаңыртуу сунушу жактырылган. [4, 211-б.].

Кыргыз Республкасынын Өкмөтү эл аралык кызматташтык жаатында билим берүүнү жана илимди өнүктүрүүдө негизги дүйнөлүк тенденциялардын тутумуна киргизүү жана эл аралык позицияларды бекемдөө саясатын жүргүзүп келет.

Билим берүүнү глобалдаштыруу процесстеринин логикалык улануусун бардык постсоветтик мейкиндикте да байкоого болот. Көз карандысыз мамлекеттердин шериктештигинин бирдиктүү билим берүү мейкиндигин түзүүнүн негизги принциптерин, багыттарын, шарттарын жана этаптарын аныктоо КМШдагы Билим берүү жөнүндө концепцияда чагылдырылган [5]. Бирдиктүү билим берүү мейкиндигин түзүү билим берүү чөйрөсүндөгү мамлекеттик саясаттын принциптеринин жалпылыгы, билим алууга карата жарандардын тең мүмкүнчүлүктөрү жана укуктарын эркин жүзөгө ашыруу менен мүнөздөлөт. Бирдиктүү билим берүү мейкиндигин түзүү Шериктештиктин катышуучу-мамлекеттеринин саясаттарынын приоритеттүү багыттарынын бири болуп саналат.

Шериктештиктин катышуучу-мамлекеттери билимдерди сактоону, жайылтууну жана дүйнөлүк жана улуттук маданияттарды жалпылоону билим берүүнүн негизги функциясы катары эсептейт. Программалык документте билим берүү жаатында Шериктештиктин катышуучу-мамлекеттерин интеграциялоо төмөндөгүлөргө шарт түзө турганы белгиленген:

- Шериктештиктин катышуучу-мамлекеттеринин элдеринин тарыхый калыптанган руханий жалпылыгын сактоого;

- жарандарды Шериктештиктин катышуучу-мамлекеттеринин улуттук маданияттарынын баалуулуктарына эркин үйрөтүү;

- Шериктештиктин катышуучу-мамлекеттеринин жалпы илимий-технологиялык, экономикалык жана маалыматтык мейкиндиктерин түзүүгө;

- экономиканын ар кандай тармактары, илим,

маданият, билим берүү жана социалдык чөйрөлөр үчүн квалификациялуу адистерди даярдоо, илимий жана илимий-педагогикалык кадрларды аттестациялоо мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүүгө.

Бирдиктүү билим берүүнүн эл аралык мейкиндигин түзүү интеграциялык процесстерди өнүктүрүүнүн объективдүү шарты. «Муну менен катар көпчүлүк адистер үчүн мурдагы СССР билим берүү мейкиндигин интеграциялоо, бул процесс билим берүүдөгү батыш европалык интеграциянын жөнөкөй көчүрмөсү боло албаган сыяктуу эле, мурдагы формаларды жана методдору түз кайра жаңыртуу жолу менен жүрө албай турганы түшүнүктүү. КМШ өлкөлөрүнүн билим берүүдөгү интеграциялык тенденциялары ар кандай ылдамдыктарда жана тереңдикте өтөөрү да түшүнүктүү» [5, 16-18-б.].

Кыргыз Республикасын эл аралык мамилелердин өз алдынча субъекти катары көрсөтүү эл аралык байланыштарды өнүктүрүүдө алдыңкы университеттердин автономдуулугун, алардын тажрыйбаларын жалпылоону жана КР Билим берүү жана илим министрлиги тарабынан бирдиктүү стратегияны иштеп чыгууну актуалдаштырат.

Билим берүүнүн заманбап дүйнөлүк тенденцияларын, билим берүү процессинин демократиялык принциптерин айкалыштыруу Кыргызстандын жогорку билим берүү тутумуна өткөөл мезгилдин кыйынчылыктарын жеңүүгө мүмкүнчүлүк берет.

Жогорку билим берүү тутумун реформалоо үчүн жогорку жетекчиликтин саясий эрки, билим берүү чөйрөсүндөгү чыныгы абалды объективдүү баалоо зарыл. Билим берүү тутумун модернизациялоодогу мамлекеттин маанилүү милдети жогорку билим берүү чөйрөсүндө мамлекеттик саясатты аныктоо жана аны ишке ашыруунун алгылыктуу механизмдерин иштеп чыгуу болуп саналат. Адамды өнүктүрүүгө ресурстарды салуу керек, бул келечектеги Кыргызстандын бузулгус константасы болуп саналат.

Литература:

1. Реформа высшего образования. Программный документ // Всемирная Конференция по высшему образованию. - Париж, 1998. – 77 с.
2. Соглашение между Правительством КР и Правительством Российской Федерации о сотрудничестве в области подготовки и аттестации научных и научно-педагогических кадров высшей квалификации // Сборник документов по международному праву.- Бишкек, 1998.- С. 485.
3. Текущий архив министерства образования и науки Кыргызской Республики. (2009г.) – 497 с.
4. Омаров Н.М. Международные отношения в эпоху глобального развития. – Б., 2005. – С. 211.
5. Лиферов А. Геополитика и реинтеграция образовательного пространства стран СНГ // Вестник высшей школы. - 2000. - №1. - С. 16-18.

Рецензент: д.соц.н., профессор Омуралиев Н.А.